Vertoogh, hoe nootwendich, nut ende profijtelick het sy voor de vereenighde Nederlanden te behouden de Vryheyt van te handelen op *West-Indien*, Inden vrede metten Coninck van Spaignen.

Als men vlijtelick wilt insien den oorspronck/ aenvanck/ voortganck ende gheduerichheyt van dese inlandtsche Oorloghe: Den aert ende gheneghentheyt der vyanden daer wy mede te doen hebben/ als mede den standt deser vereenichde Landen/ en van waer sy hare middelen/ macht/ ende voornaemste rijckdomen trecke/ daer sy haer met Gods hulpe gheduerende dese oorloghe/ soo mannelick ende stantvastelick mede hebben bevrijt/ ende bevrijden moeten voor het ghewelt haerder vyanden: Soo salmen oock moeten bekennen/ datter noyt gheen Volck noch Landt ter werelt en is gheweest/ dat meerder oorsake heeft ghehadt om de waerschouwinghe Salomonis die hy doet in het 26. capit. sijner spreuken/ ter herten te nemen/ als dese vereenichde Landen/ alwaer hy seght: Den vyant wort bekent by zyner Redene, hoe wel dat hy in t'herte valsch is: Wanneer hy zijn stemme vriendelick maeckt, soo en gelooft hem niet, want seuen grouwelen zijn in zijn herte: het welck Sirach oock bevestlicht in zijn 12. Capittel/ vers. 10. segghende: Betrouwt uwen vyant nemmermeer, want gelijck als het Yser altijt weder verroest, so en laet hy ooc zijne treken niet. Item int 15. vers. De vyant gheeft wel goede woorden, ende beclaecht u seer, en stelt hem vriendelick: Can daer toe oock weenen, maer in t'herte denckt hy hoe hy u inden cuyl brenghe: ende crijght hy ruym, soo en can hy uwes bloets niet sadt worden. Om nu te bewijsen dat dese waerschouwinghe dese Landen voornemelick aengaet/ sal daer toe niet verhalen den oorspronck noch gheduerichheyt deser oorloge/ noch int lange den aert onser vyanden/ die sulcx is dat ick niet en meyne dat eenighe Historien verhalen van eenighe die hy haer in tyrannie/ onversadelicke gierichheyt/ eergierichheyt/ wraeckgierichheyt/ trouloosheyt ende bedroch souden mogen vergheleken worden. Maer sal alleenlick wat segghen van haer ontrouwe ende bedroch (door welcken middel het schijnt datse ons nu meenẽ t'onder te brenghen) als mede aenwijsen den middel die wy hebben om ons daer teghens te wapenen ende hare stricken te ontgaen/ om alsoo de voorsz waerschouwinge wel int werck te moghen legghen.

Wat dan haer ontrouwe eñ bedroch aengaet is onnoodich daer exempelen van te verhalen/ dewyle dat eenen yeghelicken/ die maer en weet wat sich in dese Inlandtsche Oorloghe heeft toegedraghen (ick late staen wat in hondert Jaren herwaerts elders in Europa ende America is gepasseert) genoegh bekent is/ dat de Spaensche regeringhe is ghegrondt op dit Macchiavelische fondement/ namelick/ Dat den Prince geen werck en behoort te maken van-

de onderhoudinghe ſijner Beloften/ Tractaten/ ofte eenighe Verbinteniſſen/ die hy ſoude moghen aengaen/ als hy maer voordeel mach doen/ wel ſijnen ſlach ſiet/ oft het ſpel ſchoon hoeft/ ende dat hy dan ſonder eenigh wroeghen der Conſcientie/ ofte eenich ander eerlijck inſien/ mach zijn trouwe ſchenden/ ende ſonder ſchaemte aller volckeren rechten ende den Eedt breken.

Maer t'hooghſte vã alle booſheyt/ ende dat ons de hairen behoorde te berghe te doen ſtaen van vreeſe/ is/ dat de vermeynde Geeſtelickheyt/ ende voornemelick de Jeſuwyten/ opentlick derven leeren eñ voorgheven/ dat de Princen aen haren Eedt ende Beloften die ſy den genen doen die ſy ketters noemẽ/ niet en zijn ghehouden. Noemende boven dien Een heylich Bedroch, als ſy die door ſulcken middel connen bedrieghen: Houdent oock als eenen Artyckel van haer gheloove/ Dat den Antichriſt van Roomen, die ſy Paus noemen/ een yeder mach van zynen Eedt ontſlaen: Jae ſelfs wanneer hy het hun beveelt/ datſe moeten op de verdoemeniſſe van hare ſielen/ hem ghehoorſamen ende haren Eedt eñ Verbondt breken. Waer by dan genoech gheſien wordt dat by haer niet en gheldt noch Woordt/ noch Beloften/ noch Verbondt/ noch Verdrach/ noch Vrede-handelinghen/ noch Eedt/ noch yets datmen tot verſekeringhe oft vaſticheyt onder den menſchen ſoude connen bedencken. In voegen dat/ ofmẽ den Vrede ſchoon met haer treft/ ende in alles over comt/ het even ſoo veel ſal zijn/ als oft daer noyt van gheſproken en ware.

Teghens welcke vervloeckte ende grouwelicke Antichriſtiſche ende Machiavelliſche ſtricken/ geenen anderen raet en is als datmen de voorſchreven leeringe Salomonis eñ Sirahs waer neme/ op dat ons niet en treffe tghene Sirach wyders op het 12. vers vã het voorſchreuẽ Capittel (ſpreckende vãden vyandt) seght: Treckt hem niet tot u, dat hy u niet wegh en ſtoote, ende trede in u ſtede. Sedt hem niet by u, dat hy niet nae uwen ſtoel en pooghe, ende dat ghy dan ten laetſten op mijn woorden dencken moet, ende dat het u dan rouwe. Ende voorders: Ghelijck als wanneer eenen Slanghen-beſweerder gebeten wordt, dat en iammert niemant: alſoo weynich als dat ſoo een met wilden ghedierten ommegaet, en van hen verſcheurt wordt, alſoo gaet het dyen oock die den Godlooſen aenhanckt, ende hem in haren ſonden vermenght.

Welck ongheluck ons onghetwyfelt ſal op den hals commen/ ſoo wy door deſen Vrede-handel bedroghen/ ende den Vyandt tot eenen roof worden/ ende dat wy de Vryheyt/ daer tot noch toe ſoo mannelick voor is gheſtreden/ ende ſoo veel bloets voor gheſtort/ comen te verlieſen. Want wie iſſer doch die ſigh onſer in ſulcken ghevalle ſoude ontfermen/ eñ ter contrarien ons niet beſpotten/ over onſe ſlechticheyt/ nalaticheyt/ ſlappicheyt ende cleynherticheyt. Ja ſelfs oock haten als menſchen die alle hulpe onweerdich zijn/ om dat wy de goede ende trouwe waerſchouwinghe van onſe goede nabueren niet hebben willen ter herten nemen/ haer hulpe veracht/ ons aende voorighe exemplen niet willen ſpiegheleu: ende ghelijck als vergheten tghene wy aen andere altyt hebben tot antwoordt ghegeuen alſmen ons vanden vrede ſprack/ twelck niet alleen byde Heeren/ maer by den ghemeynen man daghelicx is inden mondt gheweeſt/ namelick dat den dach wanneer wy met onſe vyanden ſouden in onderhandelinge comen/ apparentelick den dach van ons verderf ende onder-

ondergangk soude wesen/ ende datter voor desen Staedt niet schadelicker en was als vanden Vrede te handelen/ voornamelick met den Spaignaert ende hare Hoocheden: oft als het gheschieden soude/ dat het moeste wesen met de Staten vande verheerde Landen/ die nu maer gelijck een O in Cyfer en zijn/ ende over de welcke hare Hoocheden hebben dadelick vercreghen/ tghene den Hertogh van Alba maer in Coper en hadde in t'Antwerps Casteel opghe-recht.

Maer bouen alle andere soo gaet de voorschreven Waerschouwinge voor-nemelick aen alle vrome Christenen die God met een reyn/ suyver/ en onghe-valschte herte ende ghewissen soecken te dinen. die de handt niet aenden ploegh en hebben ghesl aghen om te rugghe te sien/ maer om in de weghen des Heeren getrouwelick te wandelen/ dewyle dat die niet anders en souden te verwach-ten hebben/ als vier/ galghe/ sweert/ ende ballingschap/ en in vreemde landen te moeten dwalen/ om datse de goede occasie van hare en hares Vaderlandts vrijheyt haer souden hebben laten uyt der handt nemen/ ende niet lieuer met eeren daer inne/ ende voor en hebben willen steruen/ als des selfs onderganck te moeten overleuen. Dewelcke derhaluē voornemelick oock moeten toesien/ datse door des vyants listicheyt/ oft eeniger Jesuwyten en Libertinen schijn-redenen haer niet en laten inleyden tot haeren verderue/ want des vyandts meeste wit is/ dat hy Gods kercke in dese Landen mochte verstooren ende uyt-royen.

Ende alsowel de papisten vande veruolghinge om de Religie souden bevrijt zijn/ insghelicx veel Libertynen die haer als Chameleons in verscheyden cou-leuren veranderen naden gront daer sy op zijn/ nochtans en soude hare ellen-de daer om niet te minder wesen/ want souden ghelicke wel de soete vryheyt/ (sonder de welcke allen eerlickē herten het leuen bitterder is als de doot) moe-ten missen: ende die vande ghereformeerde Religie gevlucht zijnde / so souden sy die ghene zijn daer de vyanden haren moet aen souden coelen.

De Prouintien die nu Frontieren zijn / en welckers standt met den vrede niet en wordt verandert / maer moeten Frontieren blijuen / hebben hier op oock wel te letten / want als den Spaengiaert den vrede brake/ ende dese lan-den op haer onuersienste sochte te ouervallen/ so souden sy den eersten aenstoot lijden en den slach op den hals crijghen / aleer datse souden connen gheholpen worden/ want als dese Landen gheenen Legher te velde en hadden tot harer bescherminghe / waer wel te vreesen datse niet langhe en souden connen tegen houden / maer den vyant tot eenen roof worden / ende hoe sy ghesete n hebben als sy onder den vyant saten/ ende dese vereenichde Landen tot vyanden had-den / mach die van Deventer, Zutphen, Nimmeghen ende veel andere wel ghedencken/ dan die van Hollant / ende voornemelick die van Zeelant souden so haest gheenen noot hebben/ also sy niet als te water en connen besprongh en worden/ ende souden ondertussen misschien eenich secours vande ghealliee rde Princen moghen crijghen.

Jemant sal hierop moghen segghen / dat ick tegens mijn eyghen schaduwe vechte/ datter niemant so dwaes en is/ die dē vyant wilt oft meynt te betrou-

 wen

wen: maer dat wy so wel sullen op ons hoede wesen in tijdt van vrede als in tijden van oorloghe.

Dan ghenomen dat dit de meyninghe sy / so moetmen sien oftmen in tijdt van vrede sulcx oock sal connen te weghe brenghen / ende oft de daet met de woorden sal over een comen / t'welck wy sullen verstaen als wy neerstelick letten op den standt van dese Landen / en van waer sy de meeste macht / rijckdommen ende middelen tot onderhoudt van desen staet trecken.

Soo is het dan seker dat naest Godt / den Coophandel / Zeevaert / als de verscheyden hantwercken die in dese Landen gemaeckt ende elders vervoert worden / zijn de zenuwen van dit lichaem / en sonder de welcke dese Landen niet en connen bestaen / noch den meesten deel haerer inwoonders voeden / en na aduenant dat den voorsz Coophandel ende Zeevaert toe oft afnemen / dat oock na aduenant hare macht ende stercikte wast oft vermindert.

Nu meyn ic in twee voorgaende Discoursen genoeghsaem bewesen te hebben / dat door den vrede onse Neiringe / Zeevaert / Cooplupden / Ambachtsluyden Scheeps ende Crijschvolck ons ten deele sal ontrocken ende den vyant toegheiaecht worden / waer door dese Landen seer sullen ghe swackt / ende den vyant ghesterckt zijn.

Ende om een cleyn voorbeelt te gheuen van het ghene door den vrede in desen deele sal ghewrocht worden / so moetmen maer sien wat crancke neiringe den Treues in dese Landen veroorsaeckt / d'welck ten deele spruyt wt dien dat vele lieden op den vrede wachten / latende te doen t'gene sy anders doen souden / d'een om dat hy van meeninge is dan te vertrecken / ende zijn residentie elders te nemen / andere om datse hopen datse van andere plaetsen haren coophandel ende neeringhe profitelicker en beter sullen drijuen als wt dese Landen / waer by ghenoech te speuren is wat het wesen sal den vrede ghetroffen zijnde.

Waer wt dan ghenoech blijckt dat het niet ghenoech en is datmen segghe oft voorneme datmen den vyandt niet en wil betrouwen / maer datter meer als woorden oft willen moet by wesen / namelick datmen middel en macht van volck moet hebben om altijt op zyn hoede te moghen wesen / en datmen hem niet en behoeue te betrouwen / ende dat gebrekende / soo sullen wy hem nootsakelick moeten betrouwen / ende ghelijck als op zijn ghenade leuen / want een yder verstaet wel dat so den noot ons nu eenichsins soude mogen dwingen om tot de vrede-handelinghe te comen / so sal hy ons noch veel meer dwinghen om den vrede niet te breken / wat ghewelt oft onrecht onse vyanden ons hier na souden moghen aendoen / wanneer wy ons volck ende middelen ten deele quijt zijn / welcke occasie hy dan wel soude weten waer te nemen om ons deen voordeel voor ende dander na af te nemen / tot dat hy ons geheel soude onder zijn clauwen crijgen / waer voor onse ghenadighe God ons wil beschermen / oft anders sullen de ellendichste menschen zijn die ter werelt leuen.

Ick hebbe in mijn voorgaende Discoursen oock bewesen dat dese Landen wel souden versekert zijn so men de verheerde Landen weder in hare voorige Priuilegien en vrijheden conde brenghen / ende dat de gereformeerde Christelijcke Religie daer mochte openbaerlic geoeffent worden / maer also het schijnt

wt

wt de ouergegeuen artykelen dat dit poynt niet en sal connen vercregen wor-
den/soo wil daer op niet staen/ maer tselue God beuelen/die tsynder tyt zyn
H. Euangelium wel sal weten te verbreyden/ende zijn kercke tot hare volheyt
te doen wassen/ in spyt van den Satan ende alle boose raetgheuers die tselue
soecken te verhinderen.

Soo is het dan noodich dat wy sien oft daer noch eenich ander middel o-
uerich is om ons seluen (met Gods hulpe) in den vrede te moghen mainte-
neren/sonder op de genade van onse vyanden/oft selfs oock op de hulpe van-
de nabuerige Potentaten/gheheelick te moeten staen/twelck eyghentlick het
gene is dat ick voorghenomen hebbe in dit Discours te verhandelen.

Wt het gene ic bouē alreede verhaelt hebbe canmē genoech sien dat het voor-
naemste daer naest de Religie ende der Landen Priuilegie op behoort ghelet
te worden, is datmen de Neiringhe/Zeeuaert/Coopheden ende Ambachtslie-
den/met alle behoorlicke middelen hier sie te behouden/ende dat/so eenighe
quamen te vertrecken/andere in hare plaetse mochten crijgen.

Nu om hier toe te moghen comen soo moet eenen middel ghevonden wor-
den/om den Coopman wt dese vereenichde Landen met meerder voordeel
als wt andere landen te doen handelen/ dat den ambachtsman grooter dach-
hueren mach verdienen als elders/eñ dat zijn hant-werck wel mach vertiert
worden/dat den Zeeman eenighe vaert hebbe daer hy oock met meer profijts
mach vaeren als uyt t'svyants Landen/ende dat de reyse bouen dien niet al
te periculeus oft te lanck en sy/ende soo wy dit connen vinden/sullen het volck
ende de neiringhe hier sonder twijfel wel behouden.

Maer desen middel en is in Europa niet te vinden/also alles daer so doorsocht
wort/dat daer geē meerder voordeel voor ons (maer eer min als voor andere)
is te vinden/dewijle ick bewesen hebbe dat de verheerde Landen tot den coop-
handel beter bequaemicheyt ende meerder versekertheyt hebben als dese Lan-
den/ende datse insghelijcx hare manuufacturen beter coop connen gheuen als
wy/daer noch by voeghende dat die van Hooghduytslant/Vranckrick/ende
Sweden arbeyden om verscheyden hantwerkers van dese Landen daer te
crijghen/dat apparentelijck die vande verheerde landen oock veel meer Sche-
pen sullen wt reeden als sy voor de troubelen ghedaen hebben/soo op de Vis-
crye als Coopvaert/om onse Zeevaert te swacken/ende datse in toecomende
tijden moghen sterck ter Zee wesen/ende ons de macht benemen/derhaluen
moet den voorsz middel buyten Europa ghesocht worden.

Soo moeten wy dan den seluen nieuwers als in Indien soecken/daer ick
in mijn voorgaende Discoursen niet van vermaent en hebbe/alsoo ick niet en
conde gheloouen dat onsen vyant so onbeschaemt soude gheweest hebben/dat
hy soude hebben doruen versoecken/dat wy dien handel souden moeten
verlaten. Maer siende dat het nu daer ten deele op aencompt/ende dat den
vyant noch schijnt daer by te willlen blijuen/na d'avisen die tot noch toe wt
Spaengien sijn gecomen/ende dat hem noch niet genoech en is dat de Heeren
Staten hem vreetsamelick willen laten besitten de landen die hy gevsurpeert
ende met ghewelt ghedwonghen heeft/waer door zijne macht versterckt ende
d'onse

d'onse verswackt wort / maer dat hy daerenbouen daer de voorsz Indische vaerden oock soeckt quijt te maken / om ons alsoo den asem gheheelick te benemen/en ghelijck als met eenen slach den hals af te smijten/ende dat ick daer benevens vreese dat yemant sich mochte laten beweghen om van dien handel tewijcken/oft immers van den west Indischen handel/door dien dat hy moghelick niet wel en soude verstaen wat aen den seluen gheleghen is / so sal ick cortelick bewijsen wat nutticheyt/stercte/ macht ende rijckdom dese Landen daer wt sullen moghen trecken / ende dat het den eenighen middel is om te vercrijghen het ghene ick bouen geseyt hebbe noodich te wesen om desen staet te mainteneren.

Het is wel soo dat met eenige Discoursen van gheleerde lieden/ is bewesen t'recht dat dese Landen aenden Indischen handel hebben/ den intrest die wy ende gheheel Europa souden lijden/so wie dien verlieten / oock eenichsins wat stercke ende voordeel dat dese Landen daer wt trecken/ende dat voornemelick wt de Oost-Indien eñ Guinea, maer t'ghene dat daer vanden Westindischen handel verhaelt wordt is meer het profijt dat wy daer gehadt hebben ende met den artijckel vanden treues selfs quiteren/ als tghene wy daer nu hebben/oft inden Treues/Vrede oft Oorloghe souden moghen vercrijghen/ want al dē handel die wy inde West Indien tot noch toe hebbē gehadt/is vāde Margarita tot Cuba gheweest / alwaer den Coninck van Spaengien ouer al schier ghebiet heeft/ende alsoo bijden artijckel daer vanden Treues gehandelt is/ wort geconsenteert dat wy niet en sullen moghen varen ter plaetsen daer de Spaengiaerden zijn/ so verlaten wy den voorighen handel / ten ware met consent vande Spaengiaerden/d'welck sy hun wel sullen wachten te consenteren: Ende het is wel apparent dat het ghene wy in Oost-Indien hebben/ons oor sal inden Treues benomē worden/ten sy dat wy den West-Indischen handel daer by behouden/en dat door de navolghende oft dierghelicke middelen.

Eerstelick/ soo is het wel te vreesen dat den Coninck van Spaengien den peper ende andere waren die van daer comen/ sal op so leeghen merckt stellen ende soo veel schepen derrewaerts senden/dat wy daer gheen profijt en sullen doen/oft met de Portegisen geen merckt connen houden/ t'welck hy lichtelick sal te weghe brenghen / door dien dat hy de schepen selfs doet bouwen ende wtrust / ende weet wat hy voor vracht vande goederen heeft / die hy dan can leeger stellen/zijne Tollen ende incomē op de specerien ende andere waren verlichten/eñ oft hy door dien middel vijf oft ses hondert duysent croonen iaerlicx voor eenen tijt van iaeren van zijn incomen mist / tselue en can hem niet veel schaden / eñ moet in d'oorloghe onghelick meerder lasten draghen vande oorloch-schepen die hy onderhout tot bevrijdinghe van zijn schepen / ende d'uyt-reedinge cost hem nu oor veel meer alse in tijt van vrede costen soude/ ende alsoo hy een Coninck is die meer siet op zijn reputatie/ behoudenisse van zijnen staet / vermeerderinghe van zijne macht / ende eyndelick op het toecomende/ als op het teghenwoordighe / eñ wel weet dat so hy ons eens wt die vaert cancrijghen / dat hem zijn achterstel haest sal betaelt zijn/so sal hy daer niet op sien/om tot zijn vermeten te comen.

Van-

Wanneer hy nu ons de proffijten soo can doen minderen/soo weet hy oock wel dat onsen lust van derwaerts te varen sal afnemen/ende dat wy Cooplieden zynde, den meesten deel meer sien op het teghenwoordighe profijt als op t'ghene in toecomende tijden daer wt soude moghen volghen. Derhaluen sal hy hem Jaer op Jaer in Indien sien te versterckē/ ende een grootē Macht te vergaderen: die hebbende zijnen slach waer nemen/ende de Coningen die met ons int verbont zijn oft met ons ghehandelt hebben/ouervallen/oock eenige met ghelt soecken om te coopen om ons te bedrieghen/ waer toe de Oost Indianen ontrouw ghenoech zijn/ende naer haer segghen soo en hebben sy gheen been inde tonge/connen die veranderen als sy willen/ Als hy oock maer Bantam en Sumatra conde vermeesteren/ so souden wy het met dien handel slecht hebben. Bouen dien sal hy oock soecken onder eenighen deckmantel/eene van onse Vloten t'eenigher tijt met voordeel te bespringen/ēn ons alsoo op groote schade brenghende/den handel vruchteloos maken.

Als dit nu gheschiede/soo en soude daerom den Vrede in dese Landen niet ghebroken zijn/maer wilden de Cooplieden dien handel behouden so sullen sy wederom heel sterck ende met groote oncosten derwaerts moeten wt reeden/ waer toe het Bootsvolck als het de vaert op Spaengien ēn ander Landen vry heeft/qualick sal te becomen zijn/dan met veel grooter hueren als sy voor desen gewonnen hebben: Eyndelick/ den heelen last van d'oorloghe soude dan op hun aencomen/waer doorse swaerlick tot dese wtreedinge oft continuatie vanden handel sullen willen verstaen: Eenighe vande Bewint-hebbers sullen oock swaricheyt maken van langer in administratie te wesen/vreesende d'ongunste vande ghemeente soo het qualick ginck/ eenighe die haer Schepen ēn goederen dan in Spaignen hebben sullen / oock af raeden/ vreesende dat den Spaengiaert haer de vallen daer soude doen betalen.

Dien middel om brekende/soo sal het daer nae aencommen op der Landen hulpe/die sullen moeten secours doen wil men desen handel behouden. Maer t'is te vreesen dat de Landen/met de ordinaris garnisoenen/de voorige t'achterheden/ende de vreese diese souden moghen hebben van hier vande vyanden besprongen te worden/ soo veel sullen te doen hebben/ dat veel Provintien souden onwillig wesen om daer toe te verstaen.

Daer by en sullen niet ghebreken eenighe vyanden vande Landen/ die alle de swaricheden die hier op vallen/ op het hooghste sullen weten voor te stellen: Als dat de reyse seer veel volcx vernielt: Datter meer schipsvolcx sterft alsser tot de Zeevaert aen ghequeeckt wordt. Dat de Regeerders des Lants in allen ghevalle meer sorghe behooren te draghen voor harer onderdanen leuen/ als voor de vermeerderinghe vande Rijckdomen der Landen ende noch min van particuliere persoonen: Dat door de langhe absentie van eenighe ghehoude Mannen die derwaerts varen/veel vrouwē die thuys blijuen / dickwils in groote swaricheyt vallen/ende veel ontuchts wort bedreuen. Dat vele die derwaerts varen / door quade exempelen diese aen de Mahometisten ende Heydenen sien/menichmael hare boose manieren ende ghewoonten aennemē/ haer met d'ongeloovige Vrouwen vermengende, de conscientie comen te verliesen/

lieſen/ ende alſoo die booſe manieren ende zeden hier int landt brenghen. Wijders/ dat weynighe Manufacturen derwaerts worden gevoert oft geſleten/ maer dat ter contrarien met der tijt eenighe van daer herwaerts ſullen ghebrocht worden/ die de hantwercken van deſe Landen ſeer ſchadelijck ſullen weſen: Dat het ghelt daer mede wt de Landen wordt ghevoert/ ende dat de Schepen die derwaerts varen/ in tijt van noode deſe Landen gheenen grooten dienſt en connen ghedoen/ midts datſe verre vander handt zijn: eñ t'huys comende/ ſeer ontrampaneert comen/ ſoo datſe ſeer onghereet zijn. Waer wt dan by eenige lichtelic ſoude comen beſloten te worden/ dat het beter ware dit vaert gheabandonneert/ als tot coſten van t'Landt ende perijckel van ſo veel menſchen/ ghecontinueert. Doch ick en hebbe niet voorghenomen deſe ſwaricheden al te beantwoorden om cortheyt wille/ maer ſal alleen ſeggen dat in allen ghevalle het gemeene beſte moet voor t'particulier gheprefereert worden; want inde voorverhaelde Diſcourſen is ghenoech beweſen/ dat inde Indiſche vaert onſe macht ter Zee veel is beſtaende.

Soo ſullen wy dan nu comen tot den West-Indiſchen handel/ daer van by velen ſeer onverſtandelick wordt ghesproken/ voorghevende dat ons daer niet veel aen gelegen en is / alſoo wy daer gheen plaetſen ofte Vaſticheyt en hebben/ ende den handel die wy daer ghehadt hebben met den Treves verlaten: Maer dit moeten wy wat naerder inſien / ende verhope in t'vervolgh van deſen/ het contrarie te bewijſen.

Om dan wel te verſtaen wat deſe Landen aen den West-Indiſchen Coophandel ghelegen is/ ſoo moeten wy voor eerſt verſtaen waer in dat den meeſten rijckdom van dien handel beſtaet/ die door de Spaengiaerts derwaerts ghedreven wordt.

Ten anderen/ door wat middel wy den ſelven ſullen moghen deelachtich worden. Ende eyndelick bewijſen/ wat nutticheyt/ voordeel/ macht eñ ſtercke deſe vereenichde Landen daer door ſouden moghen verrijghen.

Het ghemeen ghevoelen hier van is/ dat den meeſten Rijckdom van dyen handel ſoude ghelegen zijn inde rijcke Goudt ende Silvere Mijnen die Indien heeft. Dan t'ſelve is een groot miſverſtant: want den meeſten Rijckdom beſtaet inde verſcheyden vruchten ende ghewaſſen die in die Landen van Indien vallen/ als daer zijn Suycker/ Gember/ Indigo/ Cochenille/ Salſapeuille/ ende ander Drogheryen: als mede diverſche ſoorten van Houdt/ Huyden/ Peerlen ende geſteenten: ende wederom inde verſcheyden manufacturen/ Waren ende Coopmanſchappen/ die van Spaengien derwaerts ghevoert werden/ waer by den Coopman/ Ambachtſman/ Schippers/ Landtlieden/ ende meeſt alle de ghemeente leven. T'gout ende t'Silver geeft den Coninck wel een groot profijt/ maer niet ſoo veel aen t'gheheel Lichaem vande Ghemeente. De Spaengiaerden die eerſt in Indien quamen/ hebben daer oock groote Rijckdõmen wt getrocken alſo ſy t'Gout eñ t'Silver daer met groote menichte vonden/ dat by d'Indianen van langer hant vergadert was: Maer nu t'ſelve door lanckheyt van tijden ſeer is verſchoven/ ende dat daer niet veel meer en is te halen/ dan het ghene met grooten arbeyt daghelijcx wt de Mijnen

uen ghetrocken wordt/soo bestaet den Rijckdom alsnu meest inde Coopmanschappen die ouer en weder ghevoert worden.

Tot bewijs van desen en sal ick gheen langhe beschrijvinghe doen vande Rijckdomen die behaluen t'Gout en t'Siluer wt West-Indien comẽ/maer alleenlick gebruycken het exempel van Brasilien, daer geen Goudt noch Siluer Mijnen en zijn/ ende niet en hebben als Suycker / Cattoen / Brasilie hout/Confituren ende Gember: dan den Gember en mach wt Brasilien in Spaengien niet ghebrocht worden/om dat die van Sant Domingo, die daer meest op staen ende leuen/niet en souden bedoruen worden: Nochtans soo is den Brasilschen handel een vande profijtelickste van gheheel Indien, ende daer Portugael meest by bestaet/ ende daer sy (nu Guinea ende Oost-Indien schier quijt zijn/ oft immers weynich profijts wt trecken) haer Trafique by onderhoudẽ: want wt Bresilien worden jaerlijcx d'een Jaer min/d'ander meer/ ghebrocht tusschen de veertich ende vijftich duysent kisten Suyckers/welcke souden moghen gheestimeert worden (alsoo de twee derde witte/ ẽ maer een derde bruyne Suyckeren zijn) op 25. pont vlaems door een: dan ghenomen dat het zyn 40. duysent kisten/ elcke kiste tot 20 pont vlaems/ bedraecht acht hondert duysent ponden vlaems/ zijn achtenveertich tonnen Goudts/sonder het Brasilie hout/Cattoenen ende andere meer/ dat oock eenen grooten rijckdom gheeft: ende van de Manufactueren ende andere waren die van Portugael derwaerts gevoert worden/ die mede wel soo veel bedragen als de voorschreuen Suyckeren: T'is wel waer datter oock veel ghelts wt Portugael derwaerts wordt ghevoert/ maer dat comt om dat daer anders gheen Manufactueren en worden ghesleten/als die de Portuguesen selfs van doen hebben/maer hare slauen/die veel duysenden zijn/ en hebbẽ niets/ want die meest naeckt loopen/ ende alsoo en trecken sy daer gheen ander voordeel wt als den aerbeyt/ende vande Wilde oft Bresilianen en hebben sy oock gheen gheniet of voordeel/ dewyle sy die veracht/ t'onder ende ongheoeffent houden/daerentegen als wy daer waren soo souden wy wt onse Aerbeyders mede groot voordeel trecken/ende den Coophandel soude daer door seer versterckt wesen. Hier by cannen nu lichtelic af meten wat grooter Rijckdomen de Waren vã West-Indien al tsamen gheuen/ende noch meer wat de Coopmanschappen die derwaerts ghevoert worden/wt brenghen: Want in Nova Spaignia ende Peru, zijn hier en daer noch eenighe Indianen die ghepolliceert zijn eñ geleert gaen. Ende ten ware geweest dat de Spaengiaerts/ door hare grouwelicke tyrannie de Inwoonders vande landen daer sy ghebiet hebben/ meest hadden uytgheropt/ onghetwijffelt souden sy meer voordeels daer van trecken als sy nu wel doen/ dewyle d'Indianen wat borgherlijcker souden ghewordenhebben/ en om te genieten de vrucht die vanden aerbeyt compt/ haer tot den aerbeyt ghewent hebben: maer die Landen zijn nu meest van hare Inwoonders ontbloot/ ende die noch ouerich zijn/ worden soo t'onder ghehouden/ datse hert noch sinnen en hebben/jae schier lieuer hebben te steruen als onder sulcke tyrannie te leuen: ende hier mede hebbe ick ghenoechsaem aengheweesen/ waer inne den Rijckdom vanden West-Indischen Coophandel meest bestaet/name

B lick

lijck inde Waren ende Coopmanſchappen die d'een Landt heeft ende d'ander Landt niet en heeft/ doch het Goudt ende Silver en is daer niet quaet bij om den Coophandel te ſtijuen.

Den middel om deſen handel deelachtich te worden/ is datmen daer eenige Colonias op rechte/ ende om die bequamelick op te rechten/ moetmen het concept vande West-Indiſche Compagnie laten voortganck hebben/ t'welck in tijt van Vrede of Treues/ beter en bequamer/ met minder oncosten ende perijckels ſal connen gheeffectueert worden/ als in tijt van oorloghe: ende byden Coopliedens ſal alſdan ghelts ghenoech gevonden worden/ ſonder datmen des Landts middelen daer toe behoeue te ghebruycken/ want ſullen niet het vierde deel van t'Capitael daer toe van noode hebben/ dat wel in tijt van oorloge ſouden behoeuen.

Ofte dat de Heeren Staten deſe ſaecke ſelve byder handt nemen/ het welck nae mijn oordeel het beste ware/ ende dat een yeder vã deſe Landen derwaerts dan ſoude moghen handelen met Paſpoorte/ Ende dat de Landen daer eenen Tol voor ghenoten van 5. tot 10. ten hondert/ nae datſe tot der Landen eñ het ghemeene beste voordeel ſouden bevinden te behooren.

Want alſo inden artyckel vanden Treues is gheaccordeert/ dat wy ſullen moghen handelen eñ traffiqueren in alle plaetſen/ haeuenen/ ende ſteden daer den Coninck van Spaengien gheen ghebiet en heeft/ ſo wort ons daer mede vrij ghestelt van te moghen handelen in Terra Florida, de Antillas, de geheele Zee-custe vã Wiana, een groot deel van Braſilien, van Braſilien voorder tot aen de Strate van Magellanes, zijnde wel 500. mijlen daer den Spaengiaert geen gebiet en heeft/ als alleen op Rio de la Plata, wijder door de ſtaet van Magellanes in het rijcke Landt van Chili, ende veel ander Landen eñ Eylanden inde zuyt-zee geleghen: ick geſwijghe de groote rijcken die te lande waert-in zijn gheleghen/ die ouervloet van Gout ende andere costelickheyt hebben/ welcke volckeren oock eenighſins gepoliciëert zijn/ eñ tot de welcke de Spaengiaers midts hare tyrannie gheenen toeganck en connen crijgen/ maer daer wy met der tijt ghoede vrienſchap mede ſouden mogen maken/ in welcke voorſz Landen wy onſe Colonias ſouden moghen ſtellen/ ende alſo onſen Coophandel daer drijuen/ onghelijck beter/ bequamer/ en met meer profijts als de Portegiſen eñ Castilianen doen/ maer te segghen de plaetſe waermen voor het eerste bequaemste ſoude moghen nederslaen/ t'ſelue is niet gheraden/ want dat waer dẽ rooſen pot te vroech ontdecken/ eñ den Spaengaert waerſchouwen/ t'welc niet en dient gedaen: want oft ſchoon de Heeren Staten raetſaem vonden dit na te laten ſoo ſal het ongetwijfelt eenighe van onſe naebueren te paſſe moghen comen.

Wanneermen nu eenighe Colonias hadde op gherecht/ ſoo ſouden wy den meesten handel van Indien in onſe handen crijghen/ om dat wy alle manufacturen hondert ten hondert connen beter coop geuen/ als de Spaengiaers/ ende de waren die wt Indien comen zijn ons oock 50. ten hondert beter als aen haerlieden/ dewijle ſy ons wel ſoo veel meer commen te coſten eer die wt Spaengien hier comen/ ende bouen dien ſoude ons volck ende landtslieden

deur

deur hare Industrie eñ arbeytsaemheyt noch veel meer voordeels doen als de/ Spaengiaerden. De selue Spaengiaerdē die op onse grensen souden woonen/ souden oock alle middelen aenwenden om met ons te mogen handelen/ende om den goeden coop van ons soecken te coopen/ ende also souden sy ware ouer geheel Indien verspreyt worden/ende wy souden een deel van haer Gout ende Siluer in onse handen crijgen/ al waer tschoon dat wy selue geene Mijnen en ondeckten oft en vonden/

Men moet oock niet meynen dat den Spaengiaert alle de vruchtbaerste Landen eñ plaetsen van Indien so soude beset hebben datter gheen en souden ouergebleuen zijn die goet/ghetempert/ vruchtbaer/ eñ bequaem souden zijn om te bewoonen/ ende daer proffyt wt te halen is/ dewijle wy weten dat hy noch dagelicx oorloght om eenige in te nemen/dat andere om de onbequaemheyt van sijne groote Schepen van hem niet wel en connen besocht worden/ als mede door de resistentie die hem de Indianen daer doen/ sommighe zijn hem oock noch onbekent. Den Spaengiaert soeckt oock meest gedaen werck/ ende heeft lieuer alsulcke Landen daer hy Goudt ende Silver Mijnen vindt/ om de arme Indianen in dien arbeyt te versmooren/ ende sich alsoo rijck te maken. Benevens dien zijn de Indien oock soo groot/dat hy het niet over al en can besetten/ waer door het vierde deel vā de Indien by de Spaengiaerts niet bewoont en zijn.

Eenighe sullen groote swaricheyt inden aenvanck van dese saecke vinden/ om datse meynen dat het langhe Jaren sal aenloopen eer datmen profyt wt desen handel sal connen trecken/maer dit is misverstant/ want Suycker eñ Gember zijn ghewassen die soo wel voorts setten/dat wy in anderhalf Jaer oft twee Jaren ten uytersten/sullen vruchten van onse plantaghe hebben/ ende men moet opde Oost-Indische reyse wel 5. ofte 6. Jaer wachten eermen daer ghenict van heeft: ende als het eens in treyn is/sal het Jaer op Jaer toe nemen. Ick geswijghe dat daer Soudt/ Houdt/ verscheyden Verwen/ Tubaco ende anders valt/ daermen voor het eerste eenich geniet van sal crijgen/ verwachtende een beter.

Ende om dit wel te verstaen so moetmē maer lettē op der Portuguesen doen/ die noch t'sints 4. of 5. Jaer herwaerts/een nieuwe populatie hebben begost/ wel hondert mijlen van Farnanbuque, naerder de Linie: ende wanneer sy daer gheen voordeel by en saghen/wat soude haer beweghen datse nieuwe plaetsen souden bouwen/ Suycker-molens stellen/moeyte/cost/eñ arbeyt doen/ ende nieuwe Landen soecken/ daer sy inde Baye Fernanboucke ende elders wel ghesetcen zijn.

Seghtmen hier op de Portueguisen eñ ander Spaengiaerden hebben daer nu beter bequaemheyt toe als wy/ dewijle sy daer eenighe plaetsen hebben/ ick bekent/ maer als sy daer eerst ghecomen sijn/ soo en hebben sy so goeden gheleghentheyt oft bequaemheyt niet ghehadt/ so van Schepen eñ anders als wy nu hebben/te meer om dat ons die Landen nu soowel bekent zijn als haer/ende wy hebben goede commoditeyt om wt eenige omliggende plaetsen te cryghen alles wat wy tot oprechtinghe van Colonias souden moghen van

B 2 doen

doen hebben / welcke plaetsen hier oock niet en dienen verhaelt / maer den Spaengiaert heeft in het begin alles moeten wt Spaengien crijghen / wat hy daer vā noode hadde / dan hier over hebbe ick in een Discours dat ick op de Populatie vande Indien over eenighe Jaeren ghemaeckt hebbe ghenoech ghehandelt / wil t'selue hier niet herhaelen / tis ghenoch dat ick bewesen hebbe dat den middel om deelachtich te worden aendē rijcken handel van Indien is / datmen daer eenighe plaetsen besetten moet met volck van dese Landen / moeten nu oock ten deele bewijsen wat grooten voordeel sterckte ende nutticheyt dese Landen daer wt sullen trecken.

Om dit te bewijsen en sal ick niet verhalen / de gheleghentheyt / ghetemperheyt / gesonde Locht / bequame aertrijcke ende vruchtbaerheyt die dese Landen van Indien hebben / noch oock de menichte van Revieren / overvloet van vieruoetighe dieren / Gevogelte ende Visschen / noch mede niet in t'lange wat Waeren en vruchten dat daer wassen / dan sal maer met een woort segghen dat tselue Landt bequaem is tot plantinghe van Olie / Wijn / Suyker / Gember / Cochenille / Cattoen / Indigo / diversche Droogeryen ende alderhande Fruyten / ende om cort te segghen van alles wat Spaengien ende west-Indien ons nu gheeft / ende dese Nederlanden by haer seluen niet en hebben / twelck dan nootsakelijck eenen rijcken handel sal moeten gheven.

Dat desen handel den rijckste is die wt Europa gedreven wort / meyne dat buytē twijfel is / want niet alleē Spaengien daer groote rijckdomen wt treet / maer geheel Europa heeft daer wel by ghevaren: eñ t'exempel vande Spaensche Cooplieden mach hier in dienen / die op dese Nederlanden zeer grooten handel pleghen te doen / maer als sy begonden te ghevoelen ende te smaken wat grooter profijten dē Indischen handel gaf / so hebben sy ons haren ouden handel alleynskens overgelaten en haer meest tot den west-Indischen handel begevē / daerse bovē alle de groote belastingen noch ordinaerlic vā vijftich tot hondert ten hondert pleghen te winnen: De nederlanders die in Spaengien hebben ghewoont ende onder den duym paert ende deel daer in ghehadt / connen tselve betuyghen / als mede de groote rijckdommen die de Genevoysen daer wt hebben ghetrocken.

Het profijt dat wy van dese Landen souden doen met onse Manufacturen soude ongelijck noch meerder zijn als t'gene dat de Spaengiaers doē / dewijle men weet dat de goederen die over Saengien gesonden worden moeten d'oncosten dragen van hier derrewaerts te voeren: dat den Coopman aende selve pleecht gemeenlick twintich ten hondert te winnen / d'een tijt min en d'ander tijt meerder: In Spaengien in het incomen worden met Tollen ende ander oncosten noch twintich ten hondert belast / in het wtgaen weder soo veel / dan vallen d'oncosten van Spaengien op Indien oock ongelijck meerder als van dese Landen / en al en wonnen wy niet meer als tghene ontspaert wort / met de goederen over Spaengien derwaerts te seynden / so waer t'selve niet dan te veel ghewonnen / en ick achte dat de Cooplieden van dese Landen / haer wel met de helft souden te vreden houden.

Dat onse Manufacturen daer oock wel souden ghetrocken worden / tselue
is

is buyten alle twijfel/ dewijle men weet dat voor desen by de Spaengnaerden seer zijn ghetrocken gheweest / t'welck nu by de ghene die van dese Landen derwaers souden gaen woonen niet alleen en soude gheschieden / maer t'waer te hopen dat de Spaengaerden om den goeden coop souden haer beste doen om die daer van ons te moghen coopen: bouen dien souden d'Indianen met der tijt wat borgerlijc worden ende haer alleynskens beginnen te cleeden/ ick spreke van die/ die aende Zee Custen woonen/ want die te landewaerdt in woonen gaen meest al ghecleet / die metter tijt in onse cleedinghe oock souden behaghen crijghen/ende voelende de nutticheyt diese wt verscheyden waeren van dese Landen souden trecken (ghelijck in Guinea sulcx oock gheschiet ende hier noch meer gheschieden soude alse onder ons souden woonen) so souden sy oock arbeyden om jets te hebbē daer voor sy de selue souden mogen becomen/ ende haer also d'een tot Lantbouwinghe/ d'ander tot het wercken inde Mijnen / ende de Vrouwen tot Spinnen van Cattoenen ende sijde reedinghe begheuen/ alsoo door de wermte des Landts de Zijdewormen daer wel sullen voorts setten/welcke ghesponnen Catoenen ende gereede Zijde men dan hier int Landt soude brenghen om tot Fusteynen ende andere handtwerken ghebruyckt te worden / waer wt ghenoech ghespeurt wordt dat tselue dese Landen noch meer voordeels soude gheuen als aen den Spaengiaert / ende wat grooter voordeel ende macht dese Landen daer door souden vercrijghen.

Ende also den Spaengaert wel weet dat dē coophandel bestaet in het overbrenghen van waren ende coopmanschappen van d'een landt in dander/ende dat daer toe noodich is dat het een Landt ouervloet hebbe van t'ghene d'ander ontbreect: so laet hy niet toe dat in Indien Olyen oft Wijnen geplant worden/ om also den Coophandel te onderhouden/ waer toe wy een veel beter bequaemheyt hebben als den Spaengaert oft eenighe Landen in Europa, want also in Indien gheen handtwercken en worden gemaeckt, van Weverije/Cramerije/ Maelderije/ oft Neurenburgherije/ of immers seer weynich: so soude niet toegelaten worden dat yemandt vande gene die derrewaerts soude gaen wt dese Landen / aldaer eenighe der voorsz handtwercken soude moghen maken / maer souden hun daer zijnde /moeten gheneiren met Landtbouwinghe ende Coophandel oft eenige Ambachten die tot onderhout van haer ende hare Steden noodich waren/ende daer door den Coophandel ende dese Landen niet vercort en worden / waer toe alle die derwaerts varen souden moeten Eedt doen/datse geen der voorschreuē Handtwercken en souden maken noch laten maken maer naer alle haer vermogen verhinderen datse daer niet ghemaeckt en worden.

Bouen dien souden oock moeten sweeren datse met gheen ander volcken noch oock op gheen ander Landen en souden handelen als met die vande vereenichde Landen / en op dese Landen/ oft met sulcke als met behoorlicke paspoort vande E. Mo. Heeren Staten daer souden comen / ende men soude met der tijt d'Indianen met eenich accoort daer toe brenghen dat sy sulcx oock belouen souden.

D'welck niet alleen eenen middel en ware om dien handel te crijghen/maer

om

om dien aen dese Landen te verknoopen: Waer wt een yder ghenoech can afnemen/ wat grooten Coophandel ende Neiringhe dese Landen hier door souden verkryghen/ ende meyne daer mede oock genoech ghewesen te hebben/ den middel om de Cooplieden niet meer voordeels wt dese landen/ als wt andere landen te doen handelen.

Wt het ghene voorschreuen is/ can men oock ghenoech sien dat dit eenen middel soude wesen/ om de Ambachtslieden van dese Landen grooter daghhueren te doen winnen als elders/ ende hare hantwercken wel te doen vertieren: Daer noch by voeghende/ dat van dese Landen nae Indien gheene Manufacturen en souden moghen ghesonden worden/ als die in dese Landen gemaeckt/ ghemerckt/ oft gheloot souden zijn/ ende sonder tselue en souden die in Indien oock niet mogen ontfangen worden/ ende also souden dese Landen floreren/ ende met Innewoonders veruult worden.

Dese voordeelen ende weldaet en souden niet alleenlick ghenieten die van Hollandt ende Zeelandt/ maer alle de gevnieerde Prouintien souden daer wel by varen/ soo wel Gelderlandt, Vrieslandt, Overyssel, Groeninghen ende Vtrecht, als andere/ daer het volck sich tot den arbeyt soude willen begheuen/ dewyle een vruchtbaer Acterryck eñ een Arbeytsaemvolc/ de landtsaten ryck maeckt. Ende oft onder de selue eenige waren/ daer de Inwoonders niet seer tot hantwercken gheneghen en zijn/ soo souden sy (midts aende uytghewekene van Brabandt, Vlaendren, ende andere verheerde Landen/ eenighe cleyne voordeelen gheuende) de selue tot haer trecken/ waer toe den goeden coop/ lijftocht/ ende huyshuere diese daer hebben/ oock seer souden helpen: so dat wt Hooghduytschlandt, Oostlandt, ende Enghelandt, oock veel Nederlanders herwaerts souden comen woonen/ eñ haer in dese vereenichde Landen/ d'een hier ende d'ander daer/ nae dat het voor haer neiringhe best soude ghelegen zijn/ connen nederslaen: Jae wt Brabandt en Vlaendren souder noch groote menichte herwaerts comen/ om van het Spaensche eñ Antichristische jock bevrijt te wesen/ waer door dese Landen in menichte van volck seer soudẽ toenemen/ daer dese Landen ter contrarie apparent zijn haer meeste volck ende neiringhe door den vrede ter verliesen/ soo tselve door desen middel niet voorcomen en wordt/ ghelijck in mijn voorgaende gheschriften bewesen is.

Dat de Schipvaert hier mede oock seer soude versterckt zijn/ ende veel Bootsvolck mede aenghequeeckt worden/ ende in vaert ghehouden/ can men wt het ghene voorschreuen is genoech sien/ want so den West-Indischen handel van t'Zout ende Huyden/ diemen in groot perijckel gedreuen heeft/ bynde hondert Schepen heeft in de vaert ghehouden/ wat soude het wesen alsmen bouen het Zoudt/ noch de Suyckeren/ diuersche Houten/ Olien/ Wijnen/ ende andere waren met der tijt daer toe vercreghe. Zijnde dit maer een reyse van 4.5. oft 6. maenden in t'gaen eñ comen/ welcken tijt men menichmael laet om een reyse inde Straet oft selve in Spaengien de doen/ ende hier soude voor de Bootsghesellen oock wat meer als ordinaris te verdienen zijn.

Tis wel soo dat het noch drie oft vier Jaren soude moghen aenloopen/ eermen de vruchten ende nutticheden hier van te deghe soude smacken/ ende dat

onder

ondertussen de neeringe hier soude moghen comen te slappen / waer door veel lieden aparentelijck nae Brabant ende Vlaenderen souden vertrecken als sy gevoelden dat de neiringhe daer beter ware als hier.

Maer hier teghens moetmen oock considereren dat veel lieden op hope dat desen handel de neiringhe hier weder soude doen beteren / het hier soo langhs soudẽ houden als het haer mogelick ware/ soo Ambachtslieden/ Schippers/ Boeren/ als Arbeyders: Ja tis oock wel te gelooven dat eenige duysenden lievever met Vrouwen ende Kinderen souden na Indien varen / als datse souden onder het Pausdom woonen / want also de reyse cort is canse met Vrouwen eñ Kinderen wel ghedaen worden/ gelijck wt Spaengien veel duysenden derwaerts varen/ ende weynige Vloten over vaeren oft sy nemen veel Vrouwen mede/ ende dit waer voorwaer oock gheene cleyne weldaet voor vele vrome Godvreesende lieden / die in tijt van quade neiringhe qualick middel hebben om haer huysghesin te onderhouden/ alsmen haer een landt wese daerse haer wel souden mogen erneeren/ ende met een goede Conscientie wonen ende den cost winnen. Die oock alsoo dese Landen verlieten ende in Indien ghinghen woonen/ souden dese Landen gheen cleen voordeel ende profijt doen/ ende ben van opinie dat eenen Man die derwaerts ginck woonen/ dese Landen meer voordeel soude doen/ als vele die hier int Landt blijven woonen.

Wyders soude dit oock eenen middel zyn om den Coninck van Spaengien inden toom te houden/ ende hem te verhinderen/ dat hy tegen desen Staet/ oft teghen die van Oost-Indien, oft oock teghens iemant van onse Gheallieerde/ niet en soude dorven aenvangen: eensdeels om dat zijne middelen seer souden afnemen: Want hoe wy in Indien meer toenamen/ hoe hy meer afnemen soude: anderdeels om dat hy soude vreesen/ soo hy teghen ons yets dede/ dat hy apparentelick zijn gheheele Indien soude verliesen/ want soo wy maer 3. oft 4. Jaer tijts en hebben om ons in Indien vast te maken/ sullen daer wel soo diep in ghewortelt zyn/ ende met de Indianen soo verre int verbont ende vrientschap comen/ dat hy daer na te laet soude opstaen/ om ons daer weder wt te crijgen. Ende so wy d'eerste Jaer daer 2000. mannẽ hadden/ wy souden der het tweede Jaer wel 4000. hebben / ende also Jaer op Jaer so gaen vermenichvuldigen/ dat het niet te twijfelen en is/ oft souden daer eer lange Jaren verscheyden goede vaste Steden hebben.

Daer is noch een oorsaecke die den Spaengiaert oock seer doet vreesen d'Indien eens quijt te worden/ soo wy daer eenen voet in creghen/ dwelck is dat het volck dat hy teghenwoordich in Indien heeft/ door lanckheyt van tijden begint van Spaengien te vervreemden/ ende worden de tyrannische regheringhe ende sware belastinghen soo moede / datse maer een goede occasie en bespieden/ om haer daer van t'ontlasten. Dese vervreemdinghe heeft ten deele haren oorspronck/ wt de houwelicken die daer zijn gheweest tusschen de Spaniaerden/ ende d'Indiaensche Vrouwen/ als mede tusschen d'Indianen ende de Spaensche Vrouwen/ waer wt dan Mesticos ofte half geslachten zijn ghecomen/ die haer meer voor Indianen als Spaegniaerden zijn houdende/ ende der halven oock meer d'Indien haer Vaderlant/ dã Spaenguien toegedaẽ

Soo

Soo den Spaigniaert metter tijt den Vrede oock wilde breken en niet doen na behooren/ soo en sullen die vā dese Landen op den Spaenschen handel niet veel behoeuen te passen/ want sullen in Indien soo goeden Trafique hebben/ ende van alles wat Spaengien ons gheeft/ soo wel connen voorsien zijn/ dat wy Spaengnien wel sullen connen missen: Oock en is den Spaenschen handel op veel nae niet vā soo grooten voordeel als hy voor desen geweest heeft/ ende in tijt van Vrede sullen dese landen niet het vierde deel so veel nutticheyt daer wt trecken als sy over 15. of 20. Jaren ghedaen hebben.

Maer daer resteert noch dat ick eenige teghenworpinghen beantwoorde/ diemen hier teghen soude mogen doen: welcke zijn na mijn opinie voornemelick drye. Deen is dat wy hier te lande niet volcx ghenoech en hebben om die landen te gaen bewoonen. Ende/ oft wy volcx ghenoech hadden/ dat het niet raetsaem en ware dese landen van Inwoonders te ontblooten/ also onse meeste macht daer in bestaet: Dander is/ dat de lieden van dese landen/ in Indien, mits de hitte/ niet wel en souden connen aerden/ oft oock aerbeydē/ ende datse derhaluen daer so goet profyt niet en souden doen/ als de Spaignaerden/ diet alles door hare slauen doen. Eyndelick/ dat als wy de moyte/ perijckel ē oncosten souden gedaen hebben/ dat andere natien daer dan het profijt vā soudē genieten/ of daer mede comē wonē/ ē ons alsoo dien handel ten deele entreckē.

Wat het eerste belangt/ tselue wordt ten deele beantwoort met tgene ick bouen verhaelt hebbe/ namelick dat door de neiringe/ veel Cooplieden ende Ambachtslieden wt andere landen hier soudē comen woonen/ so dat voor eerst de menichte dier in comē soude/ meerder soude wesen/ als die van hier na Indien vertrecken souden. Ende also verscheyden Ambachten in Indien niet en souden mogen gedaen worden/ soo en souden de Ambachtslieden derwaerts niet veel varen: Rijcke Cooplieden die hier haer gemack connen hebbē/ sullen daer oock niet henen willen/ so dat daer voornemelic volc sal dienen die tot de lantneiringe bequaem zijn/ en daer verstant van hebben/ diemen wt Hoochduytslant/ Oostlant, Denemercken en andere Noordersche landē genoech sal becomē/ t'welck meest een Aerbeytsaem volck is/ die niet seer heerschende en zijn/ maer met den aert van onse Lantsaten wel ouer een comen/ ē welcke landen thien mael volckrijcker zijn als Spaengien: oock zijnder de lieden vele so arm/ datse haer niet en sullen connen verergeren met haer landt te verlaten: Bouen dien soudē wt Spanien veel Nederlanders crijgen/ die wetē wat profijtē in Indien te halen zijn/ die ooc willich soudē zijn/ om derwaerts te varen/ als ooc eenige die wt Bresilien ē d'Eylanden van Canarien veriaeght zijn/ so datmen volcx genoech soude crijgen wt andere landen/ sonder dese landen t'ontblootē/ ende souden oock alsoo gelijck als een dobbel nederlandt hebben.

Het volck vande Noordersche landen heeft het verstant niet so goet noch so veel couragie als tvolc van dese landen wel heeft/ so door de coude van het climaet/ daerse geboren/ als datse niet geoeffent en zijn/ ē daerom tot de oorloge niet soo bequaem/ als die vā dese Landē/ maer dese swaricheyt is noch cleyn/ want alsse wt dese lādē maer goede cloecke Overste en hebben/ die het volck wel weten te regieren/ sullen metter tijt wel wat cloecker ē beter gheoeffent worden/ ē is te verhopen dat door de veranderinge vande locht/ ē de goede

con-

conversatie hare humeuren oock wat sullen veranderẽ/Eñ dat door de hitte vãde sonne het flegmatick humeur verminderd zijnde/de Colera sal wassen eñ toenemẽ: waer door sy meer scherpsinnichept eñ cloecmoedichept sullen vercrijgẽ/ ende alsoo niet alleenlick t'volck vande getemperste deelen van Europa gelijck worden/maer metter tyt oock overtreffen: dan dit en is geen materie voor Coopliedẽ/sullen het selve de Naturalisten bevelen / ende hun laten oordeelen oft dit soo soude moghen volgen/ende sien oft ons de hitte soude verhinderen daer te aerden of te aerbeyden.

Om het contrarie hier van te bewysen/en hoeve maer d'ervarenheyt te verhalẽ/ die ons heeft geleert dat de Nederlanders waer sy comẽ/ tsy in Spaegnien, Canarien, Barbarien, Guinea, Oost oft West Indien, over al de lieden van die lãden overtreffen in aerbeytsaemheyt: eñ al en hadden wy gheen ander preuve als van het Goudt dat in West-Indien gehaelt wort in een seer heet Climaet/ twelck den meesten aerbeyt is die ick achte dat ter werelt gedaẽ wort/ so soude tselve genoech wesen om dit te betuygen/ende nochtans en heeft men niet bevonden dat aen eenighe Schepen die derwaerts gevaren zijn/opt volck heeft ontbrokẽ: ende die eens derwaerts ghevaren hebben/sijnder dickwils weder gekeert. Men moet oock aenmercken dat de daghen ende nachten daer meest even lanck zijn/ ende dat de hitte des daeghs door de lange coude nachten gematight wort/als mede door de geduerige Ooste winden die daer Jaer uit Jaer in waeyen. Den grootsten aerbeyt die in de steden ende inde Suyckermeulens moet gedaen worden/can men wel by nachte doen. Eñ soo veel den Ackerbouw belangt daer toe heeft men tijt van t'smorgens ten 5. of 6. uren totten 10. uren toe/eñ daer na weder van des naermiddachs ten 3 uren tot t'savonts 6. oft 7. uren/twelck zijn 8. oft neghen uren s'daechs: eñ alsmen rekent wat d'aerbeyders hier te lande wercken/ men sal bevindẽ datse niet langer en aerbeyden als den voorsz tijt. Men can daer oock het geheel Jaer door int velt wercken/daer mẽ hier den meesten tijt door de coude eñ ongetempert weder wort verhindert. Het weder is oock dickwils overtrocken/ ende dan is het daer mede coel: ende oft het schoon reghent/soo en hindert den reghen soo veel niet als inde coude landen: oock alsmen maer een schaduwe boven thooft heeft voor de sonne/ soo is de hitte mede heel verdraeghlick/ waer toe geen Inventien en souden ghebreken/om met seer cleyne verhinderinghe voor den reghen ende de Sonne bevrijt te zijn/ende ghelijcke wel inden aerbeyt oft opde reyse te continueren.

Datmen meynt dat de Spaigniaerts met hare slaven profijtelicker souden aerbeyden als wy/tselve is oock misverstant/ want men seyt gemeenlick/ dat met ongewillige honden quaet hasen vangen is/eñ dat ongewilligen aerbeyt swaer valt: dat volck arbeyt so lange als den stock opden rugge is: Al wat sy doen is sonder industrie/alles doende als onvernuftige dieren met grooten arbeyt. Een man vã desen lande sal meer wercks af legghen als drie Swerten/die groot gelt costen: eñ als sy eenigen onwillige crijghen/so vergevẽ sy haer selven oft sterven van honger om haer Meesters spijt te doẽ/want weten anders geenẽ middel om haer te wreken/dan datse hare ongenadige Meesters soo doen haer ghelt verliesen/ ende also wort dickmaels yemandt die door veel slaven rijck is/ in corten tijt arm/als daer sterfte onder comt. Alsmen oock insiet de groote schattingen ende oncosten die de Portegisen eñ Spaignaerts hebben int gaen eñ comen/so salmen moeten bekennẽ dat wy groote daghloonen ghevende/ noch meer voordeels sullen doen als sy/ al hadden sy de slaven ende de montcosten om niet.

C Eyn-

Eyndelick ſalmen hier op ſeggen/ Sal het dan altijt te arbeyden zijn? alſmen wil arbeyden/men behoeft daerom in Indien niet te loopen/ maer een yder can in zijn eygen landt wel tot arbeyden comen. Hier op is de antwoorde, dat in deſe Landen eñ ſchier ouer geheel Europa de dach-loonen ſo cleen zijn/ voornemelick voor die het lant bouwen/dat ſy nemmermeer ſo veel met arbeyden en cōnen verdienē/dat ſy eens tot ruſte mochten geraken/ maer moeten altijt aerbeyden/daermen in Indien door de vruchtbaerheit/eñ rijckdom des lants/in weynich tijts ſo veel ſal cōnen verdienen/datmen ſich na eenige Jaren arbeyts ſal mogen tot ruſte begeuen.

Ten leſten wort geſeyt dat als wy de moyte hadden gedaen/andere daer het geniet van ſouden trecken:maer alſmen inſiet wat groote oncoſten datter gelegē zijn in het oprechten van eenige Colonias, wat bequaemheyt wy daer toe hebben van Schepen/eñ andere voordeelen die ick bouen verhaelt hebbe dat deſe landē hebbē/ meer als eenige van Europa,ſo ſalmen ſoo ſeer niet vreeſen/ dat ons andere natien den wech ſouden ondergaen.Eñ alſo deſe Populatie niet alleen en ſoude weſen tot voordeel van deſe lādē/maer voor alle onſe Geallieerde eñ nabueren/eñ dat daer mede den Spaignaert in ballance ſoude gehouden weſen: ſo ware het oock wel te hopen datmen met haer een Accoort ſoude mogen maken/ datſe in eenighe Jaren diergelijcke niet en ſouden beginnen/of als ſy ſulcx wilden by der hant nemē/datſe ſo verre van onſe plaetſen ſouden blijuen/dat wy daer niet by en ſouden vercort weſen: eñ als het al ten quaetſten quame/ ſo ſouden wy noch wel voordeel trecken daer andere ſchade ſoudē doē/gelijck het op de Cuſten vā Guinea gaet/daer andere voor deſen hebben gevarē/maer nu onſe ſchepen daer comen/ ſo blijuen ſy t'huys.

Men moet niet meynen dat tgene ick hier bouen hebbe verhaelt/maer ydele inbeeldingē en zijn/want de ervarentheyt leert ons/wat groote rijckdōmen Spaignien wt d'Indien heeft verregen/ſoo dat ſulcx by niemant en can oft en mach onkent worden. Inſgelicx weetmen hoe Nuova Spania, Braſilien eñ Peru in corten tijt vande Spaignaerts is gepeupleert/ende hoe ſy daer vermenichtfuldicht zijn. D'Eylanden van Canarien, Madera, eñ de Vlaemſche Eylanden/die by Indien, in vruchtbaerheyt noch rijckdom niet en mogen vergeleken worden/die connen ons oock tot een exempel dienen/ende leeren wat voordeel dat in het bouwen eñ beſetten van nieuwe Landen gelegen is: Jae den geheelen Aerbodem getuycht ſulcx/ want alle Landen alſo bewoont zijn geworden. Eñ alſmen dan vergelijckt onſe Natie by de Spaignaerden/ende wat voordeel wy in deſen deele op haer hebben/ ſoo meyne ick dat my niemant hier in en ſal wederſpreken.

Dit is dan tghene ick tot waerſchouwinghe over den handel van West-Indien hebbe willen ſegghen/niet twijfelende oft een yder ſiet daer by ghenoegh/wat deſe Landen daer aen is gelegen/eñ dat het ſelue eenen middel is/waer door ſy in neiringe/volck/en voorſpoet ſullen waſſen eñ toenemē/ende cōſequentelick dienende om deſen Staet te mainteneren: ende dat ſo wy (bouen de andere ſwaricheden die wt den Vrede ſullen ſpruyten) den ſelven handel noch comen te verlaten/niet anders en hebben te verwachten/als de wterſte ellende ende verderf vā deſen Machtighen ſtaet/ende van vele vrome Inwoonders/die door de quade neiringe ſullen moeten verloopen/ eñ eenighe in des vyants landen gaen woonen/ daerſe metter tijt/ende des vyants verleydinge/ vā vrienden vyanden ſouden mogen worden.

Ja ick houde dattet ſchier beter ware ſich den vyant geheel over te geven eñ vā

Eens

hem genade te begeirẽ/so mocht hy noch eenichsins tot mede-dooghsaemheyt beweecht worden/ dan dat wy schijnen hem te mistrouwen/ eñ ons noch eenichsins tegen hem te willen stellen/ eñ ons nochtans van onse middelẽ ontblootẽ eñ ontwapenen/eñ hem also gelijc t'sweert inde hant geuen/om ons daer mede te doodẽ.

Dan ick achte dat sommige hier op het oudt Liedeken sullen singen/namelic so den vyant dit niet en wilt consenteren/so soudemen daerom moeten in d'oorloghe blijuen/eñ de landen zijn so veel ten achter datse die niet langer connen sustineren.

Nu oft den west-Indischen handel ons so veel importeert/datmen lieuer met perijckel vande landen in d'oorloghe behoorde te continueren dan dien te verlaten/ tselue machmen wt het voorsz/als mede wt de bouen genoemde discoursen by andere Liefhebbers ghemaeckt ghenoech sien.

Dat de landen so souden ten achter zijn ende verarmt/datse d'oorloge niet langer en souden connẽ onder houden/ tselue soudemen qualick connen doen geloouẽ aen yemandt die siet hoe volck-rijck dat de selue zijn/ hoe sommige Steden in de selue meer floreren als eenige andere in Europa,wat rijcdom de Ingesetene hebben/als mede wat grooter incomen vele Steden/ Gasthuysen/ Weeshuysen ende ander gestichten hebben/die Jaerlicx renten aencoopen/schier niet wetende wat met t'gelt doen/ als oock tot wat grootẽ rijckdom eenige geringe persoonen met dese orloge zijn gheraeckt / maer souden veel eer geloouen dat wy van weelde steruen/ als vã armoede wt teyren : Ondertusschẽ so is de gemeene sake ten achter/eñ tschijnt datmen lieuer het lant wil latẽ verloren gaẽ/als aen die middelen roeren/ oft datmen den Rijcken wat meer soude willen belastẽ/om de arme gemeente te verlichtẽ

Maer wat sal het ons mogen baten dat onse steden rijck/onse huysen wel gebout eñ costelijc verciert zijn/als andere die souden bewoonen/eñ wy in vreemde landen ballingen souden moeten wesen : wat soude ons den rijckdom der Gasthuysen ende andere gestichten ooc baten/als wy in vremde landen/ in bossen/velden/ende straten van ellende soudẽ moeten steruen? wat sal het ons insgelicx baten/ dat wy middelen hebbẽ om onse kinderẽ een goede erffenisse na te laten/eñ mede om onse Vrouwen eñ Dochters fraey ende cierlijc t'onderhouden/als vremde tselue soudẽ eruen/ende dat Papen/Monnicken/Spaengniaerts eñ andere Roffianen de selue souden beslapẽ/ende met gewelt ontvoeren? gelijck wy in dese langdurige oorloge niet dan te veel en hebben gesien: wat sal t'eyndelijck helpen dat wy so mannelijck end[illegible]dtuastelick voor het Vaderlant gestreden/eñ eenen eeuwigen lof vercregen [illegible]ben/so wy nu met eenich oneerlick/onprofijtelick/of bedriechlick accoort/ den seluen beneuens de vrijheyt comen te verliesen/eñ eenen spot vã alle de weirelt worden/om dat wy ons de goede occasie van onse behoudenisse/ ende geheele verlossinghe/beneuens onse gherechtichevt souden hebben laten ontrecken?

Wilt den vyant niet consenteren in ons redelijck versoeck/so is te hopẽ dat God hem als Pharao het herte verhert/tot zijn verderf / ende tot onser verlossinge/ iae wanneer ic soude hooren dat hy by zijn voornemen blijft/namelijc van niet te consenteren inden Indischen handel / ende dat hy soude willen Ieroboams Calueren/ oft zijn grouwelijcke Mis-offer hier weder oprechten/oft anders dẽ Vrede niet aẽgaen/so soude my duncken dat ick Pharaos stemme hoorde seggẽ tot zijnen Coetser/spant den Wagen in/ic wil Israel na iagen/eñ dat hy also niet anders en soude varen als Pharao/ende dat God het begonnen werc onser verlossinge wt de handen

den onser vyanden soude volvoeren tot vryheyt van ons gantsche Vaderlandt.

T'waer oock te hopen dat die vande verheerde Landen (die nu gevoelen waer toe datse gecomen zijn/ende hoe dat d'authoriteyt der Staten eñ hare Privilegiē onder de voet getreden worden/t'welck dese Vrede-handelinge genoech uit wyst/ ons tot een exempel) haer souden vercloecken/ eñ dat sy sose noch een droppel goet Nederlants bloet in tlijf hebben/ d'occasie van haer verlossinge sullen waer nemē/ ende sien waer toe sy van natueren ende van eedts wegen verplicht zijn/ namelijc om de vryheyt ende haere privilegien te beschermen/eñ voor te staen/waer toe het den rechten tijt sal zijn/ soo desen Vrede niet voort en gaet/ende datse mede sullen mercken/so den Vrede getroffen wort/eñ die van dese landē met den Spaignaert Vrede maecken/dat haer dā schier alle hope van vryheyt benomen wort/eñ dat sy onder het toch sullen moeten blijven. Somen oock wilt vergelijcken den staet daer dese landen in het begin van de oorloge in warē/ als mede ten tijde van den grootē Commandeur/ insgelijcx in het overgaen van Brabant eñ Vlaenderen/ ten tijde van de Spaensche Vlote/ eñ den Grave van Licester/by den stant daer de landen nu in zijn/ eñ datmen het incomē datse doen hadden/ rekene by t'gene sy nu hebbē/ eñ daer noch de Intresten aftrecken vande t'achterheden der landen/ so houde ick dat het incomen supper noch onghelijck meerder soude blijven/ als het in die tijdē was: Datmen daer beneven in siet wat hulpe eñ assistentie ons van de naburige Princen wort aengebodē/by het gene wy in die tijt van haer haddē/men sal voorwaer moeten bekennen dat wy van weelde clagen/eñ nu beter middelen hebbē tot onse beschermінge als opt te voren. Men moet bekennen dat de platte landē/als mede de ghemeene lieden veel beswaert zijn/eñ dat de lantliedē seer clagē: maer dit en comt haer niet vande belastinge (want sy en zijn nu niet meer beswaert als over eenige jaren) dan het comt wt de quade gewassen die wy nu verscheydē jarē gehat hebben/eñ al waer het in tijt van Vrede/so en zijn wy hier van niet meer versekert als nu/eñ God can ons dan so wel besoeckē met onvruchtbaerheyt als in oorloge/ eñ men soude wel eenighen middel vinden/om de rijcke lieden wat meer te mogen belastē/so souden d'arme daer mede seer verquict zijn. Segtmē hier op/dat de rijke lieden ende Coopliedcn veel sullen vertrecken somen haer wat meer wilde schattē/ ten zijn maer praetgens/de Coopliedcn ende andere rijcke liedē en sullen om wat schattinge wil/niet vertrecken/noch hare neiringhe die hier gelegen is/ verlaten: t'ontsparen van een costelijck cleet/ eñ een bancket of twee in t'jaer/sal haer tselve wel weder inbrengen/ende wat den Coopmā aengaet/die sal gelijcke wel vertrecken/soo door den Vrede de neiringe manqueert/ eñ wat sal het dan baten/datmen hem soude verschoonen als wy daer na d'een met d'ander sullen quijt wordē/daer zijn veel Landen die in geen oorloge en zijn / daer de rijcke meer belast worden als in dese Landen/daer sulcken swaeren oorloghe is.

Waer mede ick dit wil besluytē: Onsen genadigē God biddende dat hy de E. Mo. Heeren Staten wijsheyt gheve in alle haer doen/eñ allen Achitophels raet/die teghens den welstant deser Landen soude moghen gegeven worden wil ter schande maken/ende daer en tegens vrome Chusais verwerkē/die door goedē raet tot behoudt onses Vaderlandts/des vyants listicheyt mogen ontdecken/ op dat wy eñ onse nacomelinghen gheen oorsaecke en hebben/ om te laet ons voor God ende de menschen te beclagen over onse slechticheyt/ maer dat wy ter contrarie de vercregen vryheyt beyde naer Ziele ende Lichaem mogen behouden. Amen.

